

FILOZOFIA A GENETIKA

I. T. FROLOV: *Filosofija i istorija genetiki. Poiski i diskusii.* Moskva, Izd. Nauka 1988, 416 s.

Keď sa v roku 1968 objavila Frolovova monografia *Genetika a dialektika*, J. Kops ju vo svojej recenzii popri niektorých konkrétnych kritických pripomienkach podľa nášho názoru veľmi výstižne označil za zavŕšenie jednej a začiatok novej etapy filozofických výskumov problémov modernej genetiky. Osobitne vtedy vyzdvihol autorovu zásluhu na fundovanej a presvedčivej kritike Lysenkovej školy a z nej vyvodzovaných ideologických konštrukcií [1, s. 98]. Ďalšia Frolovova tvorba úplne potvrdila tieto slová recenzenta. Onedlho nasledovali pozoruhodné publikácie *Mendel, mendelizmus a dialektika* (1972) a *Mendelizmus a filozofické problémy súčasnej genetiky* (1976), napísané v spolupráci s S. A. Pastušným.

V najnovšej Frolovovej monografii *Filozofia a dejiny genetiky. Hľadania a diskusie* sú zhrnuté výsledky autorovho doterajšieho vedeckého bádania a dlhoročného uvažovania o dejinách a problémoch modernej genetiky a jej osudoch v ZSSR. Autor sa tu sústredil predovšetkým na tie páličivé problémy, ktoré existovali vo vzťahoch medzi filozofiou a genetikou od jej vzniku až po dnešok. Svojou knihou sa pokúsil odpovedať na kľúčovú otázku: Čo dáva genetike dialektikomaterialistická metodológia a ako túto vedu môže deformovať [aj deformovala] pseudodialektika? Autor meritórne ukazuje zásadný filozofický význam tvorby G. Mendela, T. H. Morgana, N. I. Vavilova, A. S. Se-

rebrovského, I. I. Šmalgauzena a iných biológov. Súčasne dôsledne kritizuje názory T. D. Lysenka a jeho stúpencov, odhaľuje nanajvýš negatívnu úlohu niektorých filozofov, najmä M. B. Mitina a I. I. Prezenta, ktorí z pozícií z vulgarizovanej marxistickej filozofie vyše tridsať rokov prenasledovali genetikov a hatili rozvoj modernej genetiky v ZSSR, reprezentovanej takými vedcami svetového mena, ako boli napríklad N. I. Vavilov, N. K. Koľcov, S. S. Četverikov, J. A. Filipčenko, A. S. Serebrovskij, N. V. Timofejev-Resovskij. Predovšetkým treba upozorniť na autorovo úsilie ozrejmiť základné metodologické problémy genetiky v ich dialektikomaterialistickom význame, ukázať podstatu a princípy interakcie dialektiky a genetiky, odhaliť mýtus o „dvoch genetikách“. V tomto zmysle autor dôrazne odmieta známe pokusy o „syntézu smerov“ — klasického genetického a novolamarkovského, o ktorú sa usiloval napríklad G. V. Platonov a ktorá jednoznačne vyústila do filozofickej eklektiky.

Monografia ako celok logicky nadväzuje (v istých častiach ju aj priamo reprodukuje) na knihu *Genetika a dialektika*, o čom píše sám autor v autobiograficky ladenom príhovore k čitateľovi po dvadsiatich rokoch, v ktorom okrem iného vysvetľuje, prečo je práve dnes táto téma v popredí záujmu vedcov, spisovateľov, novinárov a prečo je nanajvýš potrebná nová filozofická reflexia de-

jín sovietskej genetiky a viacerých diskusií, ktoré v nej prebiehali v súvislosti s filozofiou. Podrobná a zasvätená analýza týchto diskusií umožňuje čitateľovi urobiť si predstavu o procese formovania základných pojmov genetiky a jeho úzkej spätosti s hľadaniami a zovšeobecneniami filozofického charakteru, o bezprostrednom zástoji sovietskych filozofov v týchto diskusiách. Pri skúmaní filozofických základov genetiky autor explicitne formuluje nové i staré problémy dialektiky v genetike.

Dialektikomaterialistická metodológia a poznanie podstaty jedinečnosti a premenlivosti je názov druhej kapitoly knihy. V nej zaujmú predovšetkým podnetné Frolovo názory na podstatu determinizmu, najmä v súvislosti s problematikou mutácií (osobitne mutácií experimentálne usmerených). Pri rozbere metodologických interpretácií problému premenlivosti autor hovorí o reálnej možnosti pozitívneho riešenia dilemy mechanistickej a teleologickej interpretácie biologických procesov. Týmto riešením je podľa jeho názoru rozpracovanie koncepcie a princípov organického determinizmu v genetike. Organickú determináciu chápe ako *celostné* interakcie, kde pozorujeme „transformáciu“ vonkajšieho faktora vplyvom vnútorného prostredia živého systému. Ide o aktívnu transformáciu prostredníctvom pôsobenia zložitých regulačných mechanizmov, zabezpečujúcich stálosť organizmov v meniacich sa podmienkach prostredia. V tejto súvislosti poukazuje na nevyhnutnosť zriecť sa chápania kauzálnych vzťahov len ako bezprostredných a jednoznačných a dôsledne prejsť k ich štatistickej interpretácii.

V ďalšej kapitole, venovanej analýze metód genetiky vo svetle dialektiky, autor rieši najmä tento okruh problémov: všeobecné princípy a me-

tódy genetickej analýzy, jej rozvoj a heuristické možnosti; gnozeologická podstata a limity aplikácie fyzikálno-chemických metód výskumu; systémový prístup a modelovanie; historická metóda v modernej genetike. Za ústredný problém pokladá pritom dialektickú jednotu analýzy a syntézy, experimentálnych a teoretických foriem výskumu.

Na rozdiel od prvej monografie sa v tejto knihe podrobne pertraktujú aj svetonázorové a sociálno-etické problémy genetiky človeka, otázka vzťahu pozitívnej a negatívnej eugeniky, antropogenetiky a lekárskej genetiky. Ako vieme, v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch prebiehala v ZSSR (ale čiastočne aj u nás) široká a ostrá diskusia o úlohe sociálnych a biologických faktorov pri formovaní človeka, na ktorej sa zúčastnili tak filozofi, ako aj biológovia. I. T. Frolov zasvätené reflektuje túto diskusiu a hľadá spôsoby riešenia svetonázorových otázok genetiky človeka, poukazuje na humanistické a sociálno-etické problémy génového inžinierstva, kriticky hodnotí názory súčasných zástancov novoeugeniky a sociobiológie. Vzhľadom na to veľkú zornosť venuje analýze starých dogiem a nových prístupov v chápaní zložitého vzťahu genetiky a etiky.

I. T. Frolov načrtáva aj niektoré perspektívy ďalších genetických výskumov, ktoré sa podľa jeho názoru stále väčšími budú orientovať na svetonázorové, sociálno-etické a humanistické problémy genetiky. Súvisí to tak s rastom úlohy ľudského činiteľa vo všetkých sférach vedeckej činnosti, ako aj s aktualizáciou analýzy humanistických dimenzií súčasnej vedy. V tejto súvislosti sa do popredia dostávajú otázky sociálnej zodpovednosti vedca, etiky vedy, problematika vyšších humanistických hodnôt, prístup k vede ako fenoménu ľudskej kul-

túry. Osobitne sa zmieňuje o rozpracúvaní filozoficko-metodologickej a sociálno-etickej problematiky človeka v rámci jedného z prioritných celoakademických programov *Človek, veda, spoločnosť: komplexný výskum*.

Pre čitateľa budú iste inšpirujúce aj tie záverečné časti knihy, v ktorých autor polemizuje s filozofickými názormi nositeľa Nobelovej ceny J. Monoda, ktorý v roku 1970 uverejnil originálnu prácu *Náhoda a nevyhnutnosť*, ako aj s vynikajúcim americkým filozofom a historikom vedy L. R. Grahamom, autorom knihy *Science, Philosophy and Human Behavior in the Soviet Union*. Pochopiteľne, že táto časť knihy by perspektívne mohla mať aj svoje pokračovanie, kto-

ré by hlbšie ozrejnilo *súčasný* vzťah filozofie a biológie prostredníctvom konštruktívneho dialógu s viacerými poprednými západnými vedcami.

Pozoruhodná Frolova monografia svedčí o cieľavedomom úsilí autora uchopiť mimoriadne závažné problémy genetiky, jej minulosti, prítomnosti i budúcnosti, filozofickými prostriedkami, sformulovať niektoré závery a ciele súčasného genetického poznania, najmä v oblasti genetiky človeka.

LITERATÚRA

1. KOPS, J.: Genetika a dialektika. In: Filozofia 1970, č. 1.

Raisa Kopsová

O KANTOVEJ KRITIKE SÚDNOSTI

O. BAKOŠ: Paradox v vkusu. Bratislava, Pravda 1989, 211 s.

Kantova *Kritika súdnosti*, ktorej slovenský preklad doposiaľ absentuje, je nielen pilierom estetiky, ale aj základom všeobecnej umenovedy. Z tohto hľadiska je recenzovaná kniha pozoruhodným pokusom zaplniť toto biele miesto v slovenskej kultúre.

Autorovo pero viedla snaha objasniť a explikovať Kantovu estetickú teóriu s dôrazom na jej teoreticko-metodologické aspekty a ich ďalší rozvoj v nemeckej idealistickej filozofii. Tomuto zámeru je podriadená logika výkladu, tematizácia problematiky aj členenie knihy.

Východiskovým bodom Bakošových úvah je objasnenie problému vkusu, vkusových súdov a paradoxov v nadväznosti na ich zásadný význam pre koncipovanie estetickej teórie (s. 20–25). Autorova pozornosť sa ďalej posúva smerom k postihnutiu fundamentálnych princípov konštituovania sa estetického predmetu v Kantovom

systeme, k bližšej špecifikácii estetického univerza. V tejto súvislosti sa konštatuje, že prostredníctvom utvorenia sa univerza vkusu, aplikovaných a čistých vkusových súdov sa Kantovi podarilo situovať rozpor medzi individuálnym a všeobecným vkusom do predmetnej sféry, čo v rozhodujúcej miere prispelo k ďalšiemu pohybu estetického myslenia v nemeckej klasickej filozofii (s. 30) a zároveň to umožnilo preklenúť subjektivismus a relativizmus anglického osvietenstva.

V snahe priblížiť čitateľovi Kantove chápanie povahy a podstaty estetického vzťahu Bakoš podáva detailnú explikáciu obsahu a rozsahu pojmov, ich vzájomný prechod a súvis, pričom sa nevyhýba ani polemike so simplifikujúcim a neadekvátnym výkladom Kantových ideí z dielne marxistov (s. 33).

V kapitole s názvom *Subjektívne*